PRINCIPIUL UNIVERSALITĂȚII ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PUBLIC

THE UNIVERSALITY PRINCIPLE IN INTERNATIONAL PUBLIC LAW

Oleg BURLACU, doctorand,
Universitatea de Sat din Moldova

Abstract: This summary is to highlight one of the fundamental principles in international law that of universality principle, according to it, is the aiming of holding accountable the persons responsible for committing international crimes. Although it is considered to be an effective and essential tool for international justice, this principle does not have a uniform definition. In this sense, we highlight the imperative of applying this principle, taking into account the fact that each state has the interest to exercise its jurisdiction to combat the most serious acts.

Cuvinte-cheie: *Drept internațional public; principiul universalității; crima internațională; crima de genocid; crima împotriva umanității; crime de război.*

În contextul ordinii juridice internaționale, având în vedere că instanțele internaționale au de obicei o competență strict delimitată, principiul universalității, denumit și principiul jurisdicției sau competenței universale, a fost considerat ca una din metodele cele mai eficiente pentru tragerea la răspundere a peroanelor vinovate de comiterea crimelor internaționale.

Fiind apreciat ca un instrument eficace și esențial pentru justiția internațională, acest principiu nu cunoaște o definiție uniformă, fiind considerat în doctrină [1, p.304] ca reprezentând aptitudinea statelor de a urmări și judeca faptele comise în străinătate care nu sunt legate de forum prin cetățenia celui investigat sau a victimei, nici prin vătămarea intereselor statului respectiv și în general, prin niciun punct de legătură cu statul care exercită jurisdicția. În altă definiție, se are în vedere jurisdicția universală în materie penală ca fiind forma de competență ce se exercită de către un stat cu privire la o faptă prevăzută de legea penală, fără vreo referire la locul comiterii faptei, cetățenia suspectului sau a victimei, sau la vreun alt punct de legătură cunoscut între respectiva faptă și statul care efectuează urmărirea.

Inițial principiul universalității se referea la fapte precum pirateria sau traficul de sclavi, ulterior, însă, în contextul lărgirii cadrului categoriilor de fapte incriminate, s-a aplicat acest principiu și altor categorii de infracțiuni internaționale. În materia crimelor internaționale, aplicarea acestui principiu este imperativă, având în vedere faptul că fiecare stat are interesul de a-și exercita jurisdicția în vederea combaterii celor mai grave fapte. Chiar dacă acest principiu nu este reglementat

în mod expres în tratate și alte documente internaționale, el rezultă implicit, prin practica instanțelor naționale.

În Convențiile de la Geneva din 1949 se regăsește principiul universalității, în cadrul crimelor de război, astfel: *„Fiecare Înaltă Parte Contractantă are obligația de a urmări persoanele acuzate de a fi comis astfel de încălcări grave și de a aduce aceste persoane, indiferent de cetățenia lor, în fața propriilor instanțe. Ea va putea, de asemenea, dacă preferă și în conformitate cu prevederile din propria sa legislație, să le predea spre judecare unei alte Înalte Părți Contractante interesate, dacă respectiva Înaltă Parte Contractantă ar deține împotriva acestor persoane probe suficiente”* [2].

În ceea ce privește crima de genocid, se observă o particularitate, având în vedere textul Convenției privind genocidul, respectiv art. VI si VII: *„Art. VI – Persoanele acuzate de genocid sau de oricare dintre faptele enumerate la art. 3 vor fi judecate de un tribunal competent din statul pe teritoriul căruia s-a săvârșit fapta sau de o instanță penală internațională a cărei jurisdicție a fost acceptată de respectivele Părți Contractante. Art. VII – Genocidul și celelalte fapte enumerate la art.3 nu vor fi considerate infracțiuni politice, în vederea extrădării. În astfel de cazuri, Părțile Contractante se obligă să acorde extrădarea în conformitate cu legile naționale și cu tratatele în vigoare”.* Din conținut, rezultă că suntem în prezența unui principiu al teritorialității, neavând menționat principiul universalității. Totuși, s-a apreciat în practica ulterioară, precum și în literatura de specialitate [3, p.362] că ,,fiecare stat are un drept legal cutumiar de a exercita jurisdicția universală pentru a urmări persoanele ce au comis genocid, indiferent unde sau de cine a fost comis acesta. Convenția privind genocidul nu derogă de la această obligație. Părțile la acest instrument împotriva genocidului s-au obligat doar să urmărească în mod special această crimă, când este comisă pe teritoriul lor’’.

În privința crimelor împotriva umanității, Statutul de la Roma, care definește cel mai complet această categorie de crime, nu face referire la principiul universalității. Este de remarcat faptul că prin excepție doar două tratate internaționale fac referire expresă la aplicarea principiului universalității, pentru două dintre fapte care intră în sfera crimelor internaționale, și anume crima de apartheid [4] și cea de tortură [5].

Concretizarea propriu-zisă a principiului universalității în jurisprudența internațională s-a realizat prin prisma corelării acestui principiu cu categoriile crimelor internaționale, deoarece în procesul de judecare a acestora, s-a resimțit nevoia de a aplica acest principiu, chiar dacă nu era reglementat expres. Recunoașterea principiului universalității era dată de caracterul universal al crimelor, de necesitatea protejării unor valori universale, ceea ce era, de fapt, recunoscut în mod tacit de toate statele. În mod concret, în cazul Tribunalului Mi-

litar Internațional de la Nürnberg, nu exista vreo reglementare privind principiul universalității, de aceea literatura de specialitate, analizând jurisprudența acestei instanțe jurisdicționale, a concluzionat, în sensul că *„Tribunalul a recunoscut implicit existența jurisdicției universale asupra crimelor împotriva păcii, crimelor de război și crimelor împotriva umanității afirmând că, pe lângă posibilitatea de legiferare pe care o aveau Aliații în statul german, ca puteri învingătoare, prin constituirea Tribunalului, aceștia (Aliații) au făcut ceea ce oricare dintre ei ar fi făcut în mod individual; întrucât nu există niciun dubiu că orice națiune are dreptul să înființeze curți speciale pentru a aplica legea”* [6, p.119]. După cel de-al Doilea Război Mondial, datorită importanței acestui principiu, instanțele de jurisdicție, fie interne, fie internaționale, au aplicat acest principiu pe deplin, cu titlu de exemplu cauza *In re List [7]* sau cauza *In re Eisentrager [8],* statuându-se în prima următoarele *„o crimă internațională este ... un act universal recunoscut drept criminal, considerat ca o chestiune gravă de interes internațional și care, din motive justificate, nu poate fi lăsat sub jurisdicția exclusivă a statului care ar avea în mod obișnuit control asupra acestuia”,* respectiv în cea de-a doua cauză, astfel *„o crimă de război ... nu este o crimă împotriva legii sau a codului penal a oricărei națiuni individuale, ci o crimă jus gentium. Legile și uzanțele războiului sunt de aplicare universală, iar existența lor nu depinde de legile naționale sau de frontiere. Argumente în sensul că numai suveranul lui locus criminis are jurisdicție și că numai lex loci poate fi aplicată sunt prin urmare fără niciun fundament”.* Concluzia care se desprinde este aceea că principiul universalității este un principiu general recunoscut, iar instanțele au uzat pe deplin de el, în virtutea rolului și conținutului său. La fel, și în cazul Tribunalului Penal Internațional pentru Iugoslavia, s-a reținut în mod expres, în cauza Tadiç, faptul că „*jurisdicția universală este azi recunoscută în cazul crimelor internaționale”.*

La nivel național, în jurisprudența internă a statelor, principiul universalității s-a manifestat în sensul recunoașterii sale în cazul de referință Adolf Eichmann, primul caz în care s-a ridicat problema jurisdicției universale pentru urmărirea și judecarea unor crime internaționale la nivelul unei jurisdicții naționale. În concret, cauza respectivă a fost dedusă spre judecare instanțelor judecătorești naționale ale statului israelian, în sensul judecării lui Adolf Eichmann, ofițer superior SS nazist în Israel. Pentru a se întâmpla acest lucru, serviciile secrete israeliene l-au răpit pe acuzat din Argentina și l-au adus în Israel, pentru a-l supune jurisdicției acestui stat. Evident, în fața instanței naționale s-a ridicat problema imposibilității de judecare, ca urmare a faptului că, pe de o parte, nu poate fi deferită spre judecare o persoană răpită, iar, pe de altă parte, statul israelian nu poate să judece, dat fiind că nu exista la momentul comiterii faptelor. Prima instanță l-a condamnat pe acuzat, soluție menținută și de Curtea Supremă a Statului Israel [10], care a fost motivată și pe principiul universalității, în felul următor: *„Nu nu-*

mai că toate faptele ce îi sunt atribuite recurentului au un caracter internațional, dar efectele lor nocive și criminale au fost atât de vaste și de întinse încât au zdruncinat comunitatea internațională din chiar fundațiile ei. Statul israelian a fost așadar îndreptățit, în baza principiului jurisdicției universale și în calitatea sa de păzitor al dreptului internațional și ca un agent al aplicării acestuia, să judece recurentul. Aceasta fiind situația, faptul că statul israelian nu exista la momentul comiterii faptelor nu are nici o relevanță" [11].

Un alt exemplu notabil, este cel al cazului din Spania, la sfârșitul anilor 90, al dictatorului chilian Augusto Pinochet Ugarte, împotriva căruia s-a demarat procedura jurisdicțională pentru tortură, genocid, omor și luare de ostatici, comise împotriva cetățenilor spanioli și chilieni. În baza mandatului internațional, Pinochet a fost arestat la Londra, în 1998, iar demersurile pentru extrădarea sa în Spania, apoi în Chile, au eșuat, problemă care a adus din nou în discuție modul de aplicare a principiului universalității și atragerea răspunderii a unui fost șef de stat de către un alt stat, decât cel de origine, pentru comiterea crimelor internaționale. Ceea ce a prevalat a fost caracterul acuzării, având prioritate nu funcția de șef de stat, care ar fi putut atrage imunitate de jurisdicție, ci natura crimelor comise, și anume crimele internaționale.

Referințe bibliografice:

1. Deteșeanu Daniela Anca, Crima internațională, Abordări convenționale și dezvoltări jurisprudențiale, Universul Juridic, București, 2016.
2. Art.49 al Convenției I, art.50 al Convenției II, art.129 al Convenției III și art.146 al Convenției IV.
3. Schabas, A.W., Genocide in International Law – The Crime of Crimes, Cambridge University Press, 2007, p.362.
4. Convenția Internațională privind reprimarea și pedepsirea crimei de apartheid, adoptată la New York la data de 30 noiembrie 1973.
5. Convenția împotriva torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante, adoptată la New York, la data de 10 decembrie 1984.
6. Christopher, H.K., Contemporary universal jurisdiction, p.119.
7. Cauză aflată pe rolul unei instanțe constituite de SUA pe teritoriul Germaniei, ulterior procesului de la Nürnberg, în cadrul căreia ofițeri germani au fost judecați pentru executarea a mii de civili pe teritoriile Greciei, Albaniei și spațiului Iugoslav.
8. În această cauză acuzații erau ofițeri germani care, după capitularea Germaniei, au continuat eforturile militare împotriva SUA, prin furnizarea de asistență Japoniei în China.

9. Camera de Apel a TPIY, Procurorul c Tadiç (cazul nr. IT-94-1-AR72),decizia asupra moțiunii apărării cu privire la apelul interlocutoriu asupra jurisdicției, 2 octombrie 1995.
10. Hotărâre pronunțată în anul 1962.
11. Citat în Amnesty International, Eichmann Supreme Court Judgment – 50 Years on, its signifance today, iunie 2012, Amnesty International Publications.